

De spektakeldemocratie

*In de spektakeldemocratie maakt iedere kritiek, iedere poging tot ontmaskering deel uit van het spektakel.*¹

Inleiding

In 2020 verscheen van Thomas Decreus: *Spektakeldemocratie*, een boek dat onmiskenbaar beïnvloed is door Guy Debord.

Hieronder heb ik gemeend naar eigen inzichten een korte samenvatting te geven van de inhoud van dit werk aangezien het veel overeenkomsten vertoont met de toon die ik in mijn aforismen aansla.

De democratie heeft tegenwoordig een andere vorm aangenomen. Je hoeft maar naar de figuur Trump te kijken, met zijn onnavolgbare interventies en onberekenbare uitlatingen, om te concluderen dat de politiek een karikaturale vorm heeft aangenomen. De vraag is actueel, is er nog wel sprake van een democratie gezien de opkomst van al die rechtse stromingen die nu het beeld van de politiek bepalen, zoals: populisme, neofascisme, extreem rechts.

Wat die rechtse bewegingen in ieder geval gemeen hebben is dat minderheidsgroepen de rol vervullen van zondebok. Zij vormen huns inziens een grote bedreiging voor de dominante witte en masculiene horde. Haat, afgunst en hoogmoed vierten hoogtij bij de rechtse leiders die nu aan de macht zijn. Wat in het oog springt, is dat links totaal geen antwoord heeft kunnen geven op de opkomst van de Trumpen en andere rechtse machthebbers.

¹ In mijn proefschrift over de situationisten en het Franse denken van na de Tweede Wereldoorlog heb ik de link gelegd tussen de inzichten van Guy Debord met zijn *La société du spectacle* (1967) en de in de jaren zeventig in Frankrijk opkomende stroming van het postmodernisme met filosofen zoals Gilles Deleuze, Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard en anderen. Voor mij was Guy Debord de denker en criticus die met een been nog in de moderne tijd stond maar wel uit teleurstelling vanwege de afloop van mei 1968, de weg geplaveid heeft voor de postmoderne filosofie in Frankrijk.

Zoals ik meerdere malen in mijn aforismen heb aangestipt, zijn de economische en politieke verhoudingen de afgelopen vijftig jaar compleet veranderd. De oude klassen zijn door het neoliberalisme en de veranderingen in het kapitalistisch systeem opgelost. Al wat zich in de steek gelaten voelt, stemt nu rechts. En wat zich nu nog links noemt, is totaal vervreemd geraakt van de onderkant van de samenleving.²

De teloorgang van de democratie

In de spektakeldemocratie maakt de kiezer geen deel meer uit van de demos, maar van het publiek.

Ongeveer vanaf het midden van de 19de eeuw kunnen we – nadat de burgerij, na een aantal omwentelingen in de maatschappij, zich nadrukkelijk gaat mengen in de strijd om de macht – van een bourgeoisdemocratie spreken. Wat niets anders is dan een democratie die gestuurd wordt door een witte elite.

Aan het eind van dezelfde eeuw kwam, vooral door de opkomst van socialistische partijen, die zich opwierpen als de spreekbuis van de arbeidende klasse en die ook wilden vertegenwoordigden, kwam er een nieuwe vorm van democratie op: de massademocratie: Er vond toen, zou je kunnen zeggen, een proces van democratisering plaats, het volk kreeg een stem in het kapittel.

Maar het duurde niet lang of er ontwikkelde zich in die partijen een nieuwe elite van bureaucraten en professionele politici die een rem zette op een verdere democratisering. Zo bleef het klassenonderscheid, het seksisme, racisme en kolonialisme bestaan.

In de tweede helft van de 20ste eeuw trad er een kentering op. In meerdere landen ontstond er in de loop van de jaren zestig en

² Links heeft de slagkracht verloren na de stormachtige opkomst van het neoliberalisme. Het enige waar zij zich nog druk over maakte was het racisme en seksisme, daar win je de revolutie niet mee. Met deze inzet is zij met open ogen in de fuik van het spektakel gelopen.

zeventig verzet (een revolte) tegen de massademocratie.³ En dat had tot gevolg dat de praktijken en de instituten van de massademocratie langzaamaan onder druk kwamen te staan en aan betekenis verloren.

Het gedesintegreerde landschap van de massademocratie boette aan kracht in en maakt plaats voor de spektakeldemocratie. Zoals de massademocratie een reactie was op de bourgeois-democratie, zo was de spektakeldemocratie een radicaal antwoord op de massademocratie.

In de spektakeldemocratie is de politicus niet langer geïnteresseerd in het uitbouwen van de algemene politieke macht, maar wil hij maar één ding en dat is verzekerd zijn van zijn persoonlijke macht en niet te vergeten van zijn populariteit.

Dat had de volgende vergaande consequentie, die inhield dat het volk ingeruild werd voor het publiek. Voortaan zet de politicus zich niet meer in om de situatie van het volk te verbeteren, maar treedt hij op als een performer die het publiek moet bespelen om zijn populariteit te behouden. Persoonlijkheden worden nu personages, zoals die al vorm begonnen te krijgen onder Thatcher en Reagan.

De partijpolitiek wordt nu gestuurd door personages. Personages moeten kunnen performen, zoals de kunstenaars dat deden in de jaren zestig met hun 'performances'. Deze omwenteling betekende dat het publiek gedepolitiseerd werd, 'sprakeloos' werd gemaakt. Het publiek werd gedegradeerd tot toeschouwer dat vermaakt moet worden.

Deze transformatie betekent een groeiende afhankelijkheid van politiek en media. In de spektakeldemocratie ontstaat er als het ware een hechte verhevenheid van media en politiek, dat als een

³ Zie mei '68 en in die tijd de talloze stakingen, bezettingen van universiteiten, de grote culturele veranderingen, de afbraak van het burgerlijke waarden- en normenpatroon, de toenemende rol van de (nieuwe) media, de invloed van de reclame-industrie, de stormachtige opkomst van de consumptiemaatschappij etc.

complex kan worden beschouwd. De hierboven geschetste ontwikkeling gaat gepaard met een toenemende vercommercialisering van de media wat, omdat we nu eenmaal in een hoogkapitalistische samenleving leven, een oncontroleerbaar proces van winstmaximalisatie in gang zet.

Want in een kapitalistisch systeem, zoals we weten, gaat de ruilwaarde aan de gebruikswaarde vooraf.

De kritische inzichten nemen af, omdat die geen marktwaarde meer vertegenwoordigen. De rol van de journalist om een kritische weergave te geven van de realiteit wordt ingewisseld voor een weergave die amusemenswaarde heeft. Het is allemaal infotainment wat de klok slaat.

Uiteindelijk heeft dat geleid tot een sensationalisering van de media die enkel tot doel heeft bij het publiek emoties los te maken. Voor politici betekent dit dat om in het gevlij van het publiek te komen, zij zich voornamelijk moeten richten op die al of niet bestaande emoties.

En daarbij wordt het uitlokken van conflicten niet geschuwd, die moeten in dit spel dan ook op scherp worden gezet, het liefst op zo'n spectaculair mogelijke wijze.

Het politieke spel wordt nu een permanente campagne. De politicus is dag in dag uit bezig hoe hij het publiek kan bespelen en beïnvloeden. Hoe hij het publiek kan manipuleren. En om succesvol te zijn, moet hij acteren, performen, want hij maakt deel uit van het spektakel. Als je in de spektakeldemocratie politiek bedrijft volgens de normen en de regels van de massademocratie verlies je aan populariteit.

De rechtse partijen in Europa weten (gezien hun verleden) maar al te goed hoe zij zich in het nieuwe media-politieke complex moeten manifesteren.⁴

⁴ De komst van sociale mediaplatforms heeft dit proces versneld. Sociale netwerken zijn geen informatienetwerken, maar affectieve netwerken. Zij moeten inspelen op affecten (verontwaardiging, woede, angst, verbazing of een lach uitlokken).

De provocatie die in de jaren zeventig voorbehouden was aan links, werd nu ingezet door rechts. Zo is de provocatie een belangrijk wapen in handen van Trump en zijn paladijnen.

Dagelijks bestookt Trump via sociale media de wereld met provocatieve tweets. En als hij een keer terecht gewezen wordt, haalt hij de vrijheid van meningsuiting van stal, die natuurlijk niet geldt voor de voor hem 'absoluut weerzinwekkende' vijand. Is het een understatement om te zeggen dat Trump a-democratisch en nihilistisch is?

Hoe dan ook, zijn houding is provocatief en nihilistisch.⁵ Daarenboven zijn zijn provocaties vaak zeer racistisch en seksistisch van aard.

Trump haat de media niet, hij is eraan verknocht. Hij kan geen genoeg krijgen van de mediatisering van zichzelf. Hij vindt dat hij altijd moet optreden, dat hij de hoofdrol moet spelen in een show.⁶

In massademocratie was de politicus een staatsman, nu is de politicus een nar die op de affecten speelt en die met zijn provocaties een publiek aan zich bindt. Trump komt met zijn provocaties enerzijds tegemoet aan het conservatieve publiek, anderzijds lokt hij een reactie uit bij links. Beide reacties maken deel uit van het spektakel.

In de spektakeldemocratie draaien de verkiezingen niet meer om het veroveren van de macht, maar om het innemen van een positie op een podium om permanent campagne te voeren en de populariteit in stand te houden. Want de kiezer moet in een spektakeldemocratie altijd maar weer overtuigd worden.

Maar wat je ook kiest bij een verkiezing alles blijft toch bij het oude. Met andere woorden tijdens de verkiezingsdebatten wordt

⁵ In het schotschrift: *Trump, a psychiatric case?* lezen we: dat Trump twee personages in zich heeft verenigd en wel één van een Da Capo en één van een schreeuwende televisie-evangelist.

⁶ 'It may not good for America, but it's damn good for CBS... The money is rolling in....This is going a very good year for us... It's a terrible thing to say, but bring it on, Donald. Go ahead. Keep going.' Leslie Moonves, voormalig CEO van de nieuwszender CBS.

er enkel en alleen een gevoel gecreëerd dat er iets zal veranderen. Als er een beweging of iemand opstaat die het systeem bekritiseert of aanvalt dan roept de gevestigde orde dat de chaos aangewakkerd wordt, de chaos die vervolgens op conto geschreven wordt van de opposant of beweging die het aandurfde de orde omver te werpen. Als het echt in een land uit de hand gaat lopen, treedt er uit de verwachte hoek een nieuwe leider op die stabiliteit belooft of als het helemaal misgaat, wordt het alom bekende machtsmiddel, de noodtoestand afgekondigd.